

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

БУТУСОВ ОЛЕКСАНДР ДМИТРОВИЧ

УДК 332-047.36:339, 137.2

МОНІТОРИНГ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Спеціальність 08.00.05 –
Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Ужгород - 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент

Готра Вікторія Вікторівна,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Міністерства освіти і науки України, професор кафедри економіки і підприємництва, м. Ужгород.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Проскура Володимир Федорович,

Мукачівський державний університет Міністерства освіти і

науки України, завідувач кафедри менеджменту та управління економічними процесами, м. Мукачево;

кандидат економічних наук, доцент,

Сембер Степан Васильович,

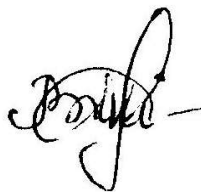
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень Національної академії наук України, директор, м. Ужгород.

Захист відбудеться 11 грудня 2018 року о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради K61.051.02 ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14, ауд. 401.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий 9 листопада 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук,
доцент

В.М. Бондаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах регіональний соціально-економічний розвиток супроводжується посиленням конкуренції регіонів за створення сприятливого середовища для ведення бізнесу та підвищення якості життя населення. Ринкові умови та євроінтеграційні процеси змінили розуміння регіональної політики, що реалізується на загальнодержавному та регіональному рівнях. Однак попри трансформаційні процеси та реформи, що відбуваються в Україні, усе ще зберігається значна диференціація стану та темпів економічного розвитку регіонів.

Тому підвищення рівня регіонального розвитку, а отже і конкурентоспроможності регіонів, останніми роками постає надзвичайно важливим завданням для органів влади та місцевого самоврядування в Україні. Для цього проводиться бюджетна децентралізація, розробляються стратегії регіонального розвитку, формуються фонди фінансування регіональних зпроєктів, актуалізується гостра потреба побудови регіональної політики на засадах єдності та обґрунтованості. У таких умовах набувають актуальності питання багатостороннього системного, комплексного моніторингу та оцінювання конкурентоспроможності регіонів, що враховують сучасні тенденції регіональної та державної політики, і як результат, – прийняття ефективних управлінських рішень органами влади різних рівнів щодо підвищення регіонального розвитку.

У науковій літературі широко висвітлено основи теорії конкуренції та конкурентних переваг на регіональному рівні, зокрема у працях таких науковців, як: Р. Ахунов, Г. Бекеш, О. Бобровська, Д. Борозан, Р. Бошма, Д. Брістоу, Н. Глуська, І. Ісиченко, І. Ленгел, Р. Мартін, Т. Рудакова, М. Портер, А. Сочі, М. Сторпер, Н. Томпсон, Ч. Філо, Р. Челліні. Особливу увагу у своїх працях приділяють діагностиці та моніторингу рівня регіональної конкурентоспроможності А. Аланен, О. Анафонов, П. Анноні, В. Артеменко, І. Бевз, Ю. Брункетьєн, В. Василенко, Л. Діджекстра, В. Дубяков, І. Журба, А. Кангашарю, Дж. Конінгс, Л. Марколін, В. Реутов, В. Снішой, О. Стасюк, Р. Хаггінг, Дж. Хьюоварі. Вагомий внесок у вирішення питань управління конкурентоспроможністю регіонів (у т.ч. на основі моніторингу) зробили О. Амоша, А. Бондарев, І. Брітченко, І. Буднікевич, П. Гальчинський, В. Геєць, Л. Ковальська, Н. Кочеткова, Є. Крикавський, М. Крулькевич, В. Мікловда, Дж. Монгонваніт, М. Пітюлич, І. Прокопович-Павлюк, В. Проскура, К. Синкова, С. Сембер, С. Чупров та інші.

Проте попри значну кількість публікацій, науковий доробок, присвячений підвищенню регіональної конкурентоспроможності на основі оцінювання та моніторингу характеризується фрагментарністю, несистемністю, в окремих випадках неактуальністю у зв'язку з реформами в державі та недоведений до рівня практичного використання. Необхідність продовження досліджень у сфері формування системи моніторингу регіональної конкурентоспроможності, на основі поєднання найкращого наукового досвіду, трансформаційних реалій, що впливають на регіони України, зумовило вибір теми дисертації, мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах тем, передбачених планами науково-дослідних робіт кафедри економіки і підприємництва економічного факультету ДВНЗ “Ужгородський національний університет” – “Формування механізмів активізації потенціалу економічної системи Закарпаття в умовах глобалізації” (державний реєстраційний номер 0116U003557, довідка №1738/01-09 від 22.05.2018 року). Зокрема, автором проаналізовано та здійснено моніторинг конкурентоспроможності Закарпатської області у розрізі базових і змінних компонентів; визначено інтегральну оцінку конкурентоспроможності Закарпаття та його рейтинг на тлі інших регіонів України; побудовано моделі для прогнозування показників конкурентоспроможності Закарпатської області. Також дослідження пов'язане з напрямками наукової роботи Карпатського університету імені Августина Волошина, а саме кафедри фінансів та економіки та виконано в межах НДР «Формування фінансового механізму стабілізації економіки Карпатського регіону в умовах євроінтеграційних процесів та регіонального співробітництва» (довідка №53/1/05-18 від 21.05.2018 року), де здобувачем: проаналізовано трактування змісту, компонентів та індикаторів моніторингу регіональної конкурентоспроможності у європейських методичних підходах; здійснено моніторинг конкурентоспроможності областей Карпатського регіону за змінними та базовими компонентами та визначено зведений індекс їх конкурентоспроможності.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є обґрунтування теоретичних основ, науково-методичних і практичних рекомендацій удосконалення моніторингу конкурентоспроможності регіону.

Для досягнення поставленої мети у роботі були сформульовані і вирішені такі завдання:

- обґрунтувати суть основних категорій дослідження «конкурентоспроможність регіону та його моніторинг» на основі компоративного аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних науковців;
- систематизувати вітчизняні підходи до моніторингу конкурентоспроможності регіону в Україні та його законодавче забезпечення;
- проаналізувати європейський досвід моніторингу розвитку регіону на конкурентних засадах і визначити можливості його використання в Україні;
- здійснити моніторинг і виявити тенденції розвитку регіонів України за базовими та змінними компонентами регіональної конкурентоспроможності;
- розробити та провести інтегральне оцінювання конкурентоспроможності регіонів і сформувати карти їх конкурентних переваг;
- сформувати методичне та організаційне забезпечення системи моніторингу конкурентоспроможності регіонів;
- визначити взаємозалежності між економічними процесами, що впливають на формування та розархувати економіко-математичні моделі прогнозування конкурентоспроможності регіону як основи прийняття стратегічних управлінських рішень;
- визначити напрями підвищення конкурентоспроможності регіонів через створення ефективного механізму реалізації конкурентних переваг регіону на

основі моніторингу його конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є процес моніторингу конкурентоспроможності регіону (через її компонентну будову) як основи прийняття управлінських рішень у сучасних умовах.

Предмет дослідження – теоретичні положення, науково-методичні основи та практичний інструментарій моніторингу складових компонентів конкурентоспроможності регіону.

Методи дослідження. Теоретико-методичну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, регіональної економіки, а також праці вчених з проблем регіональної конкурентоспроможності, моніторингу її оцінювання, просторового розвитку територій, державного регулювання соціально-економічного розвитку.

Для досягнення поставлених у роботі завдань використано такі загальнонаукові та специфічні методи дослідження: логічного аналізу і синтезу для систематизації та узагальнення теоретичних основ понять «конкурентоспроможність регіону» та його компонентів (п. 1.1.); встановлюючи елементи систем моніторингу регіональної політики (п. 1.2); компаративного аналізу, досліджуючи економічну сутність явища «моніторинг конкурентоспроможності регіону» (п. 1.1); узагальнюючи європейський досвід оцінювання регіональної конкурентоспроможності (п. 1.3); для моніторингу змінних компонентів конкурентоспроможності регіонів України (п. 2.2); наукової абстракції – для формування науково-методичних основ побудови системи моніторингу конкурентоспроможності регіону (п. 3.1); для формування сукупності потенційних факторів при моделюванні рівня конкурентоспроможності регіону (п. 3.2) і висновків; метод групування для узагальнення підходів до моніторингу конкурентоспроможності регіонів (п. 1.2); розробляючи систему індикаторів моніторингу компонентів регіональної конкурентоспроможності (п. 2.1, п. 2.2.); економіко-статистичного аналізу для дослідження стану й економічної динаміки розвитку регіонів України за компонентами регіональної конкурентоспроможності (п. 2.1, п. 2.2); структурно-функціонального, порівняльного аналізу та методу еталону, здійснюючи інтегральне оцінювання конкурентоспроможності регіонів України (п. 2.3); економетричні методи – для розробки моделей прогнозування основних індикаторів конкурентоспроможності регіонів України (п. 3.2); структурно-логічного аналізу – розробляючи етапи методики проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів (п. 3.1); графічний і картографічний метод – для наочного представлення результатів дослідження.

Інформаційною базою досліджень є правові та нормативні документи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, огляди та рейтинги міжнародних організацій; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у тому числі матеріали періодичних видань, монографії, звіти, матеріали науково-практичних конференцій, інтернет-ресурси, матеріали особистих досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в такому: удосконалено:

сутність поняття «конкурентоспроможності регіону», виділяючи критерії, що визначають цю категорію, а саме: здатність регіональної влади створювати умови місцевим підприємствам для досягнення та утримання конкурентних переваг; регіону – забезпечувати виробництво конкурентоспроможних товарів і послуг; реалізувати наявний потенціал регіону та водночас сприяти сталому розвитку, вирішенню екологічних і соціальних проблем; забезпечувати високі соціальні стандарти та рівень життя для населення, у т.ч. створюючи не тільки нові робочі місця, а й завдяки високому рівню їх якості;

на основі врахування зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо оцінювання конкурентоспроможності регіону її компонентну структуру з виділенням базових (інфраструктура, доступність регіону, економічна ефективність виробничого потенціалу, людський капітал) і змінних (відкритість регіону, управління, інновації) складових. Такий підхід забезпечує розуміння альтернативних варіантів і механізму прийняття рішень щодо підвищення регіональної конкурентоспроможності, яка більшою мірою може бути сформована саме використовуючи змінні компоненти;

методичний підхід до моніторингу конкурентоспроможності регіону шляхом визначення ознак, які характеризують компоненти та індикатори (базові: інфраструктура та доступність регіону – 7 ознак (23 показники), економічна ефективність виробничого потенціалу – 5 ознак (16 показників), людський капітал – 7 ознак (27 індикаторів); змінні: відкритість регіону – 7 ознак (27 індикаторів), управління – 3 ознаки (8 індикаторів), інновації – 2 ознаки (4 індикатори) та включення в систему моніторингу – індикатора «кількість STEM персоналу на 1 тисячу населення регіону». Такий показник передбачає спостереження за чисельністю осіб, які вивчають і впроваджують інноваційні технології, а підхід – враховує трансформаційні процеси в країні, що впливають на регіональний розвиток і вагому можливість моніторингу впливу змінних компонентів на конкурентоспроможність, які залежать від дій і рішень органів регіональної влади, громади;

набуло подальшого розвитку:

організаційно-методичне забезпечення процесу моніторингу конкурентоспроможності регіону шляхом визначення етапів, принципів, суб'єктів інформаційно-аналітичного забезпечення за модулями (модуль базових і модуль змінних компонентів), їх функцій, періодичності, рівнів моніторингу та набору типових рішень задля оперативного забезпечення регіональних і субрегіональних органів влади інформацією про конкурентоспроможність регіону задля прийняття управлінських рішень;

методичний підхід до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності шляхом виділення індикаторів стимуляторів і дестимуляторів формування конкурентоспроможності регіону в розрізі компонентів і врахування міри їх впливу на кінцевий інтегральний показник та визначення нормативу значень цього показника;

обґрунтування стратегічних управлінських рішень щодо територіального розвитку, який, на відміну від наявних, передбачає –обґрунтування обмеженої

кількості цільових орієнтирів підвищення регіональної конкурентоспроможності, встановлених шляхом застосування економіко-математичних методів визначення тісноти взаємозв'язку між процесами у регіоні;

напрями реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності під впливом управлінських рішень, вироблених у процесі та за результатами системи моніторингу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні науково-прикладних рекомендацій з побудови системи моніторингу конкурентоспроможності регіонів України задля зниження міжрегіональної соціально-економічної диференціації. Теоретичні, науково-методичні та практичні результати дослідження використано в діяльності ГО «Центр стратегічного партнерства», зокрема використано пропозиції автора щодо залучення громадських організацій до процесу моніторингу конкурентоспроможності регіону та функцій, які покладені на них (довідка №20 від 13 червня 2018 року).

Основні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Карпатського університету імені Августина Волошина, зокрема під час проведення лекційних і семінарських занять з дисциплін: “Національна економіка», “Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка» (довідка №52/05-18 від 16.05.2018 року). У роботі Департаменту економічного розвитку та торгівлі Закарпатської обласної державної адміністрації було взято до уваги розроблену методикку проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів, процес вироблення управлінських рішень; використано розроблену економіко-математичну модель прогнозування рівня конкурентоспроможності Закарпатської області та результати оцінювання конкурентоспроможності регіонів України за базовими та змінними компонентами (довідка №01/5503 від 05.06.2018 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторську позицію щодо розроблення і реалізації системи моніторингу регіональної конкурентоспроможності. Основні положення роботи, її висновки і рекомендації обґрунтовано і розроблено особисто автором. З наукових праць, що виконані у співавторстві, у дисертації використано ідеї та положення, запропоновані особисто автором.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації оприлюднювалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору» (м. Київ, 9-10 листопада 2017 року); III Міжнародній науково-практичній конференції «Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери» (м. Чернігів, 5 грудня 2017 року);

Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки» (м. Ужгород, 26-28 квітня 2018 року); III Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасної науки» (м. Київ, 16-17 травня 2018 року); Міжнародній науковій інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти

становлення» (випуск 28) (м. Тернопіль, 15 травня 2018 року), щорічні конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Публікації. За темою дисертації опубліковано 12 праць загальним обсягом 5,8 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,5 друк. арк., у тому числі: 6 статей – у наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (загальним обсягом 4 друк. арк., з них – особисто автору належить 3,9 друк. арк.), 1 праця – у зарубіжному виданні (загальним обсягом 0,8 друк. арк., особисто автору належить 0,7 друк. арк.); 5 публікацій за матеріалами конференцій, обсягом 1 друк. арк. (внесок автора – 0,9 друк. арк.).

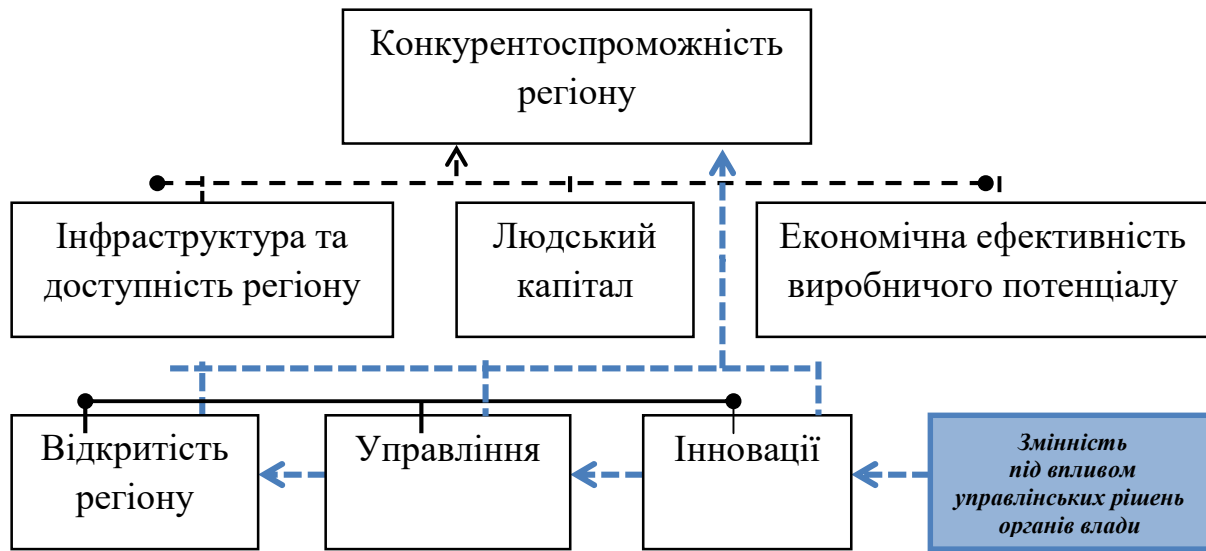
Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 38 сторінок (обсяг основного змісту роботи – 231 сторінка), включає 37 таблиць, 20 рисунків, 9 додатків (на 134 сторінках). Список використаних джерел нараховує 200 найменувань (на 19 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і практичне значення дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, які ставилися під час роботи, розкрито методи дослідження та наукову новизну, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, теоретичне та практичне значення, зазначено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі роботи «**Теоретико-методичні основи моніторингу конкурентоспроможності регіону**» здійснено концептуалізацію основних категорій дослідження, систематизовано підходи до моніторингу конкурентоспроможності регіону в Україні, а також проаналізовано європейський досвід формування методичних підходів до моніторингу розвитку регіону на конкурентних засадах.

Проаналізовано 27 визначень конкурентоспроможності регіону вітчизняних і зарубіжних вчених і їх різні підходи до розуміння цього терміна. За результатами аналізу визначено, що конкурентоспроможність регіону не слід розглядати як агрегований показник конкурентоспроможності місцевих підприємств, а ні як похідну від макроекономічної конкурентоспроможності. Регіональну конкурентоспроможність пропонуємо розглядати як результат поєднання та взаємодії базових (не піддаються зміні або ж на які відносно важко вплинути) та змінних компонентів. Саме змінні компоненти регіональної конкурентоспроможності мають бути першочерговим об'єктом відповідних управлінських рішень. До змінних компонентів належать: відкритість регіону, управління, інновації (рис.1).

*Авторська розробка

Рис.1. Структура конкурентоспроможності регіону

Встановлено, що конкурентоспроможність регіону – це динамічне явище, яке постійно варіюється під впливом різноманітних факторів і чинників і потребує постійного моніторингу. Система моніторингу розвитку регіону дозволяє в режимі реального часу отримувати інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності соціально-економічного розвитку регіону.

Усі вітчизняні методичні підходи до оцінювання моніторингу конкурентоспроможності поділено на дві групи. Методичні підходи групи 1, засновані на виділенні головних індикаторів які, на авторську думку, найкраще відповідають критеріям конкурентоспроможності регіону, мають більше недоліків, ніж методичні підходи групи 2, засновані на визначенні інтегрального індексу на основі зведення різнопланових показників конкурентоспроможності регіону. Це, окрім того, і пояснює той факт, що група 2 є більш чисельною.

Нині в Україні відбувається процес подальшої трансформації та вдосконалення нормативно-правового забезпечення моніторингу конкурентоспроможності регіонів. Про це свідчать законопроекти, що прийняті у 2016 та 2015 роках. Однак аналіз показав на відсутність достатнього нормативно-правового поля регулювання моніторингу конкурентоспроможності регіонів, зокрема потребує уточнення сам набір індикаторів, який по суті має надавати можливість зіставлення розвитку регіонів України.

Аналіз 9 методик оцінки регіональної конкурентоспроможності, розроблених у роботах європейських учених дозволив згрупувати індикатори (60 індикаторів, які у чітких чи приблизних формулюваннях містилися у методиках) у 9 груп: демографія, ринок праці, підприємництво, зовнішні зв'язки, інфраструктура (найбільш представлена група), інновації та наука, інституції (найменш представлена група), освіта, соціальна сфера та добробут. Європейські методичні підходи мають певні обмеження щодо застосування в Україні: індикатори оцінювання потребують адаптації до вітчизняних джерел даних і системи статистичних спостережень; основний акцент у них зроблений на творчу,

знаннєву працю, інновації, інформатизацію, доступність і відкритість регіонів, однак в умовах України економічні, матеріальні та соціальні фактори залишаються вагомими ознаками конкурентоспроможності.

У другому розділі «Оцінювання та моніторинг конкурентоспроможності регіонів України» розглянуто тенденції розвитку регіонів України за базовими компонентами регіональної конкурентоспроможності; здійснено моніторинг та оцінювання змінних компонентів конкурентоспроможності регіонів України; подано результати інтегрального оцінювання конкурентоспроможності регіонів України та формування карт їх конкурентних переваг.

Моніторинг та оцінювання конкурентоспроможності регіонів України здійснено в розрізі визначених компонентів і таких індикаторів: інфраструктура та доступність регіону (визначено 7 ознак компонентів і 23 показники), економічної ефективності виробничого потенціалу (5 ознак, 16 показників), людський капітал (7 ознак, 27 індикаторів), відкритість регіону (7 ознак, 27 індикаторів), управління (3 ознаки, 8 індикаторів), інновації (2 ознаки, 4 індикатори).

Аналіз статистичних даних за базовими компонентами для всіх регіонів України показав, що загалом частина досліджуваних складових конкурентоспроможності не зазнала покращення в аналізованому часовому горизонті. Крім того, у межах певних критеріїв посилилася міжрегіональна диференціація. Економічна складова конкурентоспроможності є сильнішою у промислово розвинених регіонах сходу та частково на півдні України. Натомість соціальні та гуманітарні характеристики мають кращий вплив або у західних областях, або відносно рівномірно (з переважанням тих чи інших складових) розподілені по регіонах країни. Донецька і Луганська області за більшістю критеріїв перемістилися з розряду найкращих або таких, що мають рівень розвитку вище середнього, до розряду регіонів з найнижчими характеристиками. Аналіз показує, що лідерство Київської області в межах певних критеріїв здебільшого обумовлена впливом господарського комплексу м.Київ, а не регіону загалом.

Моніторинг та оцінювання змінних компонентів конкурентоспроможності регіонів України показали, що існують певні розбіжності між значеннями окремих показників за регіонами. За результатами моніторингу компоненти «відкритість регіону» найкращі позиції у 2016 році мали такі області, як Вінницька, Волинська, Львівська, Тернопільська та Рівненська, відповідно найгірші позиції отримали: Харківська, Херсонська, Миколаївська та Луганська області. Моніторинг змінного компонента «управління» засвідчив низькі значення індикаторів, що його характеризують у таких регіонах, як Херсонський, Тернопільський, Луганський, Донецький і високі значення у таких – Закарпатський, Полтавський, Харківський. Моніторинг «інноваційного» компонента конкурентоспроможності у 2016 році дозволив зробити висновок про значний науковий потенціал у таких областях, як Дніпропетровська, Хмельницька, Чернівецька та Чергінівська та слабкий – у Кіровоградській, Київській, Запорізькій і Волинській.

У роботі розроблена та апробована методика інтегральної оцінки

конкурентоспроможності регіонів України, на основі узагальнення і подальшої стандартизації індикаторів (стимуляторів і дестимуляторів) компонентної структури конкурентоспроможності. У результаті для кожного з визначених компонентів регіональної конкурентоспроможності розраховані часткові індекси. Також здійснено розрахунок субіндексів власне для базових і змінних компонентів регіональної конкурентоспроможності. Це дозволило здійснити групування і ранжування регіонів за рівнем певного компонента та побудувати карти складових конкурентоспроможності. У табл. 1 відображено результати розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності регіонів України та його складових.

Таблиця 1

Результати розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності регіонів України

Область	Індекси компонентів						Сумарний індекс	Інтегральний індекс
	Інфраструктура та доступність регіону	Людський капітал	Економічна ефективність виробничого потенціалу	Відкритість регіону	Управління	Інновації		
Вінницька	0,87	0,83	0,56	1,00	0,84	0,37	4,48	0,96
Волинська	0,89	0,81	0,50	0,77	0,91	0,31	4,18	0,90
Дніпропетровська	0,84	0,77	0,72	0,16	0,79	0,74	4,02	0,86
Донецька	0,49	0,50	0,49	0,12	0,66	0,40	2,67	0,57
Житомирська	0,79	0,78	0,51	0,20	0,89	0,38	3,54	0,76
Закарпатська	0,87	0,86	0,45	0,48	1,00	0,38	4,04	0,87
Запорізька	0,84	0,83	0,65	0,20	0,94	0,33	3,79	0,81
Івано-Франківська	0,87	0,91	0,50	0,58	0,84	0,43	4,14	0,89
Київська	0,96	1,00	1,00	0,58	0,80	0,32	4,66	1,00
Кіровоградська	0,87	0,73	0,57	0,58	0,84	0,30	3,89	0,84
Луганська	0,44	0,50	0,36	-0,25	0,55	0,39	2,00	0,43
Львівська	1,00	0,94	0,58	0,78	0,87	0,42	4,59	0,99
Миколаївська	0,81	0,85	0,59	-0,05	0,87	0,41	3,48	0,75
Одеська	0,82	0,87	0,62	0,27	0,78	0,38	3,73	0,80
Полтавська	0,85	0,81	0,71	0,29	0,91	0,42	3,98	0,86
Рівненська	0,85	0,85	0,50	0,65	0,83	0,43	4,10	0,88
Сумська	0,84	0,80	0,57	0,34	0,88	0,43	3,86	0,83
Тернопільська	0,93	0,80	0,47	0,65	0,79	0,45	4,08	0,88
Харківська	0,88	0,87	0,62	-0,14	0,88	0,50	3,61	0,77
Херсонська	0,82	0,80	0,50	-0,02	0,83	0,49	3,41	0,73
Хмельницька	0,87	0,83	0,53	0,44	0,87	0,63	4,17	0,90
Черкаська	0,81	0,75	0,59	0,25	0,88	0,56	3,83	0,82
Чернівецька	0,92	0,87	0,44	0,03	0,82	0,63	3,71	0,80
Чернігівська	0,89	0,72	0,54	0,13	0,75	1,00	4,04	0,87

Джерело: розраховано автором

Результати групування регіонів за величиною індексу конкурентоспроможності в 2016 році та рейтинг регіонів за цим показником наочно зображено на рис. 2.

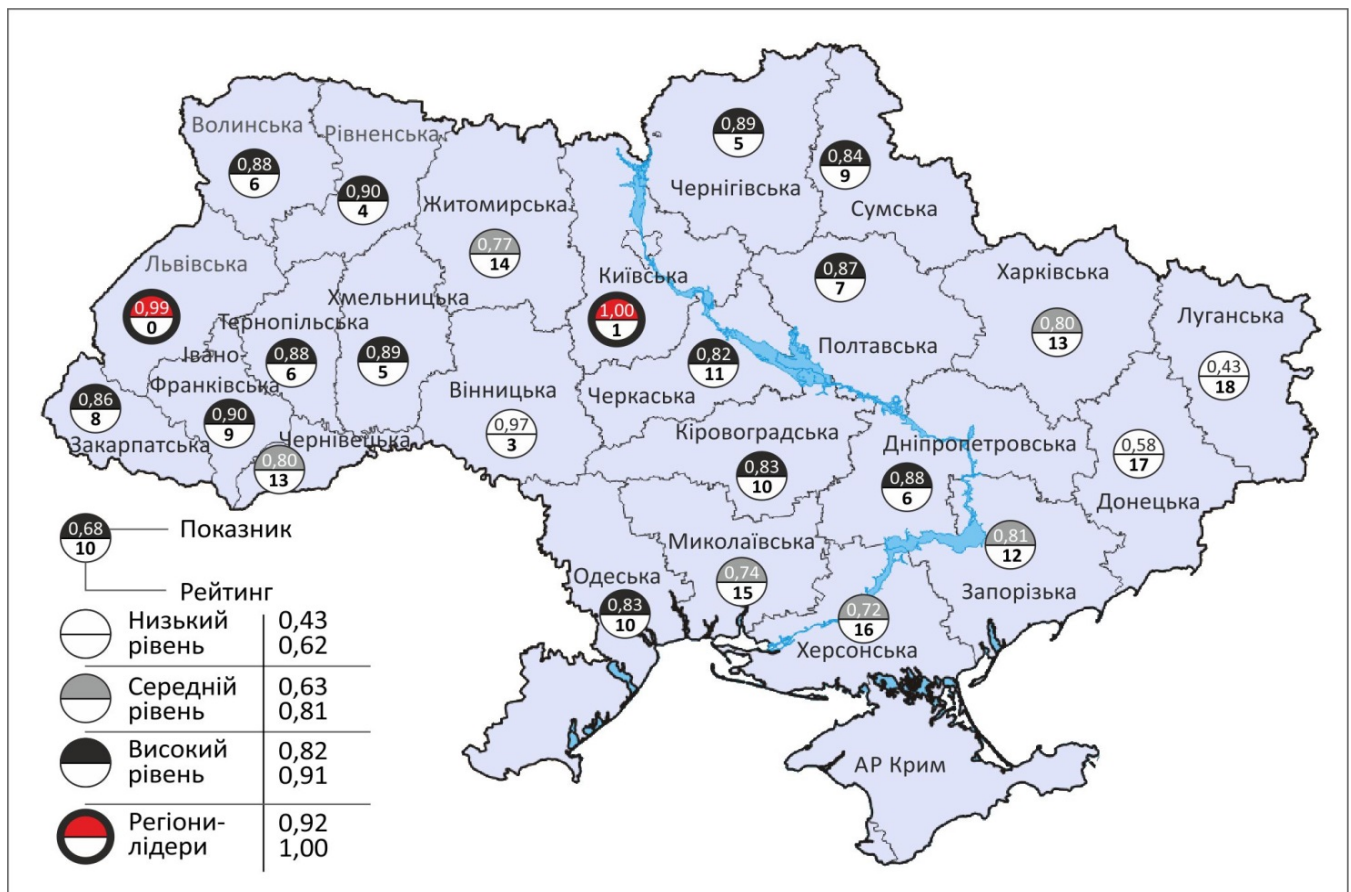

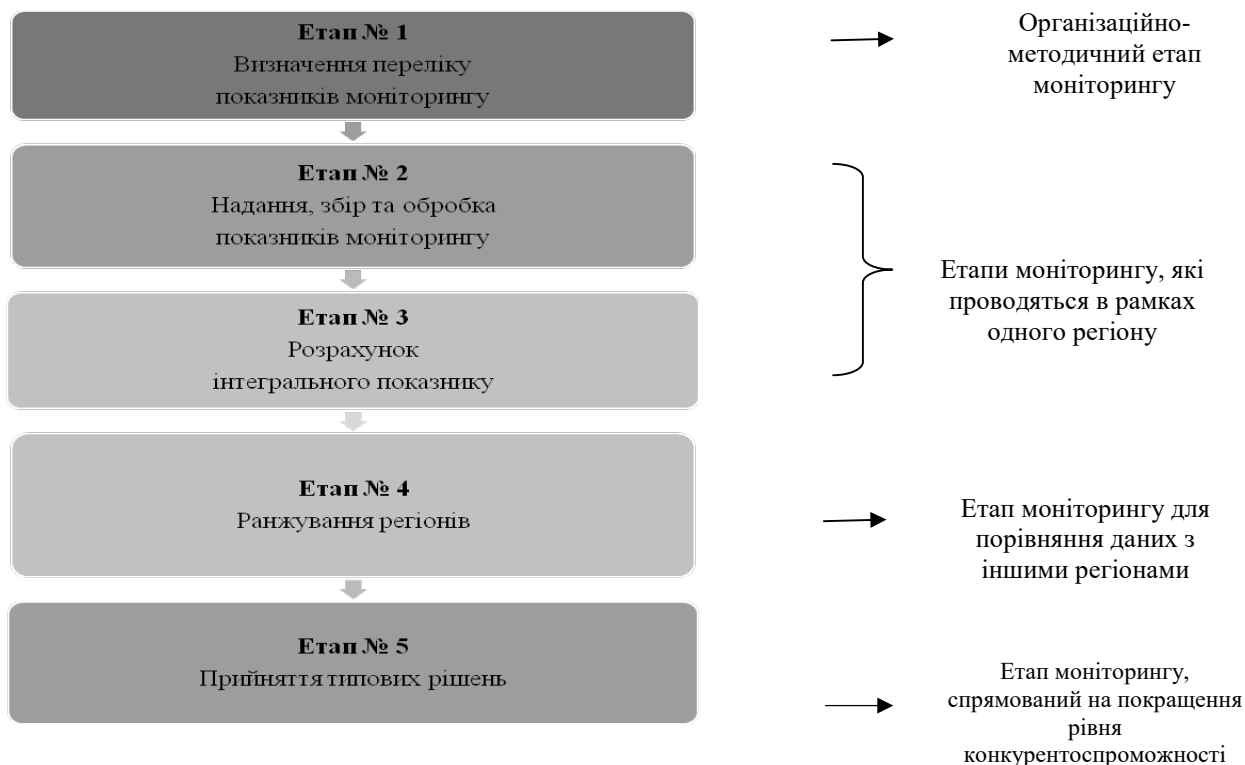
Рис. 2. Групування та рейтинг регіонів за значенням індексу конкурентоспроможності в 2016 році

Результати ранжування регіонів на основі отриманих результатів інтегрального оцінювання конкурентоспроможності регіонів України виявились досить несподіваними. Так, якщо найвищі місця в рейтингу за більшістю індексів базових компонентів прогнозовано посіли такі області, як Київська, Львівська, Дніпропетровська, Полтавська, то високі значення індексів змінних компонентів забезпечили таким регіонам, як Вінницька, Волинська, Хмельницька, високі місця у загальному рейтингу поруч з регіонами-лідерами – Київською та Львівською областями.

На жаль, прогнозовано низькі місця, а за більшістю компонентів – найнижчі, посіли такі потужні області, як Луганська та Донецька. Причини такого стану очевидні: політичні події в східному регіоні останніх років. Такі результати оцінки, на нашу думку, ще раз підкреслюють необхідність якомога ширшого врахування під час моніторингу показників і рейтингів незалежних організацій поряд з даними офіційної статистики.

У третьому розділі «Обґрунтування системи моніторингу конкурентоспроможності регіону в сучасних умовах» визначено методичне та організаційне забезпечення системи моніторингу конкурентоспроможності регіонів, обґрунтовано економіко-математичні моделі прогнозування рівня конкурентоспроможності регіону як основи прийняття стратегічних управлінських рішень, запропоновано механізм реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу конкурентоспроможності.

У межах дослідження обґрунтовано мету та цілі моніторингу конкурентоспроможності, складові та можливості його інформаційно-аналітичної системи, розподіл функцій у межах інституцій і суб'єктів моніторингу, етапи його проведення, принципи відбору індикаторів моніторингу та верифікації даних. Загальний алгоритм проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів можна сформулювати у вигляді таких етапів, які спрямовані на вирішення основних завдань (рис. 3).

Джерело: розроблено автором

Рис. 3. Етапи проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів

У цьому контексті важливим є така організація системи моніторингу конкурентоспроможності, яка заснована на колаборації державних і незалежних інституцій з активним залученням громадськості. Для цього доцільним є в кожному регіоні сформувати «робочу групу моніторингу конкурентоспроможності регіону», на яку буде покладено функцію проведення моніторингу в межах конкретного регіону.

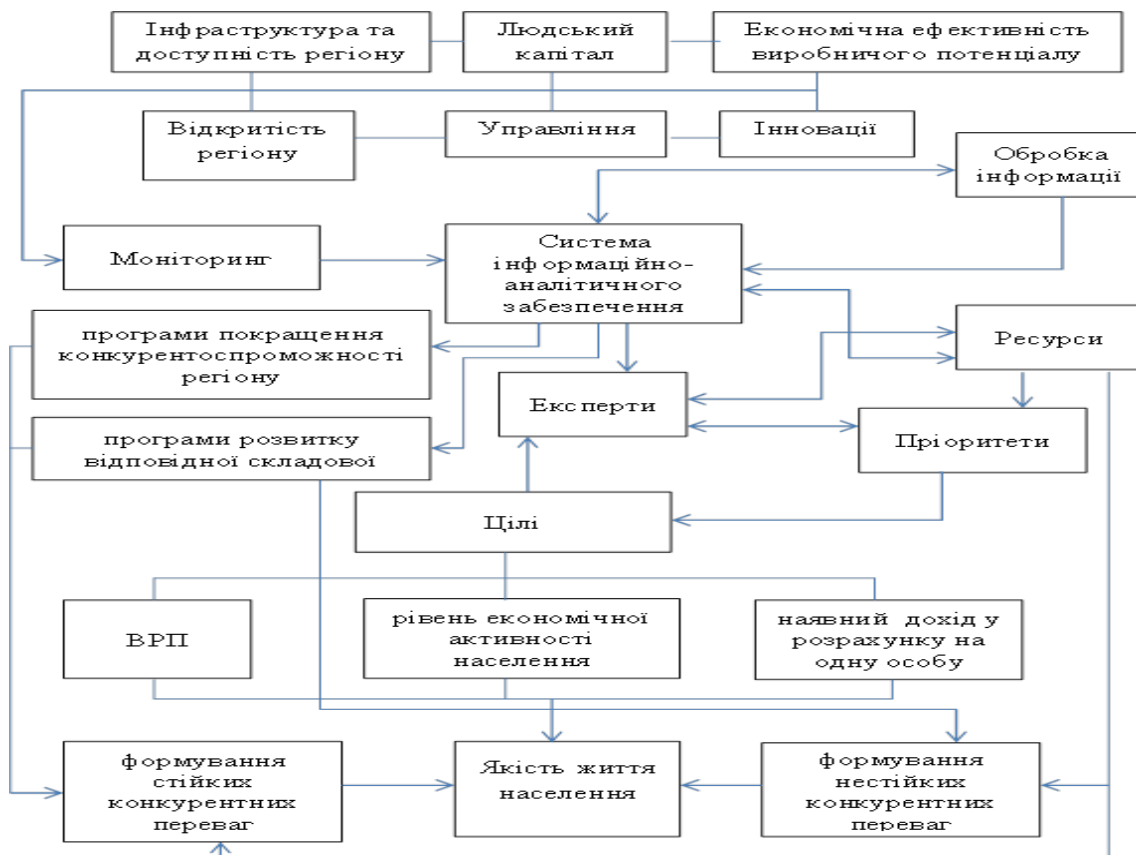
До цієї робочої групи мають бути включені представники департаментів обласних державних адміністрацій, науково-дослідних інститутів, незалежних організацій.

У роботі побудовано 24 економіко-математичні моделі прогнозування рівня управлінських рішень. Результуючим параметром аналізу визначено ВРП на одну особу, а потенційними факторами – складові соціально-економічного середовища регіону, для яких можливим була побудова динамічних рядів. Кореляційний аналіз зв'язку між індикаторами регіональної конкурентоспроможності дозволив виявити найбільш впливові з них, серед яких для більшості регіонів є доходи місцевих бюджетів, господарюючих суб'єктів, рівень середньої заробітної плати,

наявні доходи населення, житловий фонд, капітальні інвестиції; рівень бідності, демографічне навантаження, абоненти Інтернету, інвестиції у природоохоронні заходи. Ці тенденції знайшли своє відображення в отриманих економіко-математичних моделях.

У роботі звернено увагу на можливість урахування результатів кореляційного аналізу при встановленні пріоритетів регіональної економічної політики. Для 5 регіонів з найвищим та 5 із найнижчим рівнем конкурентоспроможності кореляційний аналіз дозволив обґрунтувати топ-точки підвищення останньої, зважаючи на сучасні реалії. Частіше ці топ-точки в українських реаліях виявилися подібними, до прикладу: політика з підвищення економічної активності та підприємницької ініціативи населення; сприяння створенню робочих місць і легалізація зайнятості; сприяння підвищенню рівня заробітної плати і легалізація заробітних плат «у конвертах»; залучення капітальних інвестицій; активність бізнесу у сфері житлового будівництва і т.ін. Однак були й особливі топові точки, що обумовлені географічним розміщенням чи особливим режимом функціонування економіки регіону у воєнний період.

Виявлення основних тенденцій у розрізі компонентів конкурентоспроможності України, ранжування регіонів за його рівнем, а також кореляційний аналіз лягли в основу розробки комплексного механізму реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності, зображеного на рис. 4.

*Авторська розробка

Рис. 4. Схема комплексного механізму реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності

Запропоновано два стратегічні шляхи реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності. Перший – це формування стійких конкурентних переваг, які надають можливість довгостроково утримувати позиції на ринку. Цей підхід передбачає створення нових власних ланцюгів доданої вартості на основі виявлення та використання як ресурсів, що не використовувалися, або прихованих джерел росту, створення нових унікальних продуктів і комбінацій чинників виробництва.

Під механізмом реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності ми розуміємо систему, що забезпечує досягнення головної мети регіональної конкурентоспроможності – підвищення рівня життя населення шляхом забезпечення оптимальної реалізації потенціалу регіону з врахуванням стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку під впливом ефективних управлінських рішень, вироблених у процесі та за результатами системи моніторингу.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та вирішення актуального науково-прикладного завдання, що полягає у розробці теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу моніторингу конкурентоспроможності регіону. За результатами дисертаційного дослідження зроблено такі висновки:

1. На основі компаративного аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних учених до трактування основних категорій дослідження «конкурентоспроможність регіону та «моніторинг конкурентоспроможності» обґрунтовано їх суть, проаналізовано основні чинники, що впливають на регіональну конкурентоспроможність. Зарубіжні та вітчизняні дослідники сходяться в думці, що конкурентоспроможність регіону є дуже багатограним складним поняттям та не може розглядатися як проста інтерпретація ні макроекономічної, ні мікроекономічної конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність регіону розглядається як динамічне явище, яке постійно варіюється під впливом різноманітних факторів і чинників і потребує постійного моніторингу. Моніторинг регіональної конкурентоспроможності слід розглядати, на нашу думку, як постійну систему збору та аналізу інформації щодо основних параметрів соціально-економічного стану регіону для підготовки та прийняття управлінських рішень.

Проаналізувавши основні чинники, що впливають на регіональну конкурентоспроможність, запропоновано розглядати її як результат поєднання та взаємодії низки компонентів – базових і змінних. Базові – це компоненти, які визначаються характеристиками, що не піддаються зміні або ж на які відносно важко вплинути під час реалізації конкурентних переваг регіону за допомогою управлінських рішень. До базових компонентів регіональної конкурентоспроможності, на нашу думку, слід віднести інфраструктуру та

доступність регіону, виробничий потенціал і людський капітал. Змінні – ті, що з'явилися як результат економічного розвитку і, відповідно, на які можна впливати, змінювати відповідними управлінськими рішеннями. До змінних компонентів віднесено: відкритість регіону, управління, інновації.

2. Систематизація вітчизняних методичних підходів дозволила здійснити їх поділ на дві групи. Методичні підходи групи 1, засновані на виділенні головних індикаторів, які найкраще відповідають критеріям конкурентоспроможності регіону, однак мають більше недоліків, ніж методичні підходи групи 2, засновані на визначенні інтегрального індексу на основі зведення різнопланових показників конкурентоспроможності регіону. Останні мають низку недоліків, які унеможлиблюють їх безперешкодне застосування у соціально-економічних та інституційних умовах розвитку України.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення моніторингу конкурентоспроможності регіонів і зроблено висновок про його трансформацію і водночас недосконалість у частині неврахування сучасних процесів: інтеграційних, децентралізаційних і їх невідповідність цілям цього дослідження.

Систематизація вітчизняних підходів і нормативно-методичного забезпечення моніторингу та оцінювання соціально-економічного розвитку регіону, конкурентоспроможності показала, що: розмаїття підходів обумовлено різним баченням авторів самого терміна конкурентоспроможності регіону та критеріїв, які його визначають; як індикатори частіше використовують статистичні показники, в окремих випадках і експертні підходи; часто автори у своїх методиках пропонують показники, які не обліковуються Держкомстатом України, відповідно, проблематичним є застосування їх у практиці; кількість показників є зовеликою, що знижує точність обрахунків і підвищує складність методик.

3. На базі порівняльного аналізу європейського досвіду оцінювання розвитку регіонів на конкурентних засадах обґрунтовано: доцільність компонентної структури до явища конкурентоспроможності та її моніторингу; поділ показників, що формують конкурентоспроможність регіону на стимулятори і дестимулятори; застосування індикаторів, які б мінімально залежали б від коливань економічного циклу. Визначено, що вихідні дані, які дозволяють порівняння і градацію регіонів за рівнем розвитку, доцільно формувати у вигляді унормованих індексів і субіндексів. Виявлено перешкоди для застосування підходів зарубіжних дослідників в Україні, що пов'язані насамперед з превалюванням у них оцінки «знанневих» галузей, технологічного і наукового потенціалу. Крім того, в Україні відсутні низка статистичних обстежень і додаткових аналітичних досліджень, на які спираються європейські підходи.

4. За результатами проведеного моніторингу конкурентоспроможності областей України за базовими та змінними компонентами виявлено такі тенденції:

- індикатори базових компонентів регіональної конкурентоспроможності впродовж 2009-2016 років за регіонами України засвідчили, що частина індикаторів інфраструктури, економічної активності та демографічної ситуації майже не зазнали змін, водночас поглибилася диференціація між регіонами за рівнем доходів, екологічною ситуацією, підприємницькою активністю. Загалом за

результатами 2016 року найкращими регіонами за рівнем розвитку компонента «інфраструктура і доступність» є Київська, Львівська, Тернопільська і Харківська області, а найгіршими – Донецька і Луганська, Херсонська і Миколаївська області. Лідерами за результатами оцінки компонента «людський капітал» є Київська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська та Харківська області, останні ж місця у Донецької, Луганської, Чернігівської і Черкаської областей. Моніторинг компонента економічної ефективності виробничого потенціалу засвідчив передові позиції Київської, Дніпропетровської, Полтавської та Запорізької областей, низькими значення індикаторів були в Луганській, Чернівецькій, Тернопільській і Закарпатській областях. Загалом базові компоненти виявилися досить стало незмінними у розрізі регіонів упродовж аналізованого періоду. Виняток становили Донецька і Луганська області, які у 2009 році характеризувалися високим рівнем розвитку окремих критеріїв, а у 2016 році входили до аутсайдерів;

- моніторинг змінних компонентів конкурентоспроможності регіонів України показав, що існують певні розбіжності між значеннями окремих показників за регіонами України. За результатами моніторингу компонента «відкритість регіону» найкращі позиції у 2016 році мали такі області, як Вінницька, Волинська, Львівська, Тернопільська та Рівненська, відповідно, найгірші позиції отримали: Харківська, Херсонська, Миколаївська та Луганська області. Моніторинг змінного компонента «управління» засвідчив про низькі значення індикаторів, що його характеризують у таких регіонах, як Херсонський, Тернопільський, Луганський, Донецький і високі значення у таких – Закарпатський, Полтавський, Харківський. Моніторинг «інноваційного» компонента конкурентоспроможності у 2016 році дозволив зробити висновок про значний науковий потенціал у таких областях, як Дніпропетровська, Хмельницька, Чернівецька та Чернігівська та слабкий – у Кіровоградській, Київській, Запорізькій і Волинській. Оцінювання змінних компонентів дозволила добре оцінити роботу регіональних органів влади та вказати на їх пріоритети регіональної політики: одні регіони спрямовані на відкритість за залучення інвестицій, інші – на інновації, треті – мають ефективне управління, що дає добрий розвиток бізнесу.

5. На основі моніторингу зміни показників, що характеризують компоненти конкурентоспроможності за регіонами України обраховано інтегральний індекс конкурентоспроможності, що базується на визначенні групових індексів, які дозволяють порівнювати регіони за кожним з окремих компонентів конкурентоспроможності та розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності для порівняння регіонів між собою. Такий підхід до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності регіонів України відрізняється від наявних структурним і кількісним набором індикаторів, які забезпечують всебічний і якісний моніторинг потенціалу регіонів, і впливу управлінських рішень на його використання в контексті формування конкурентних переваг.

За результатами ранжування регіонів України на основі інтегральної оцінки, що сформована на базі 105 індикаторів у розрізі компонентів конкурентоспроможності було визначено, що найвищі місця в рейтингу за

більшістю індексів базових компонент прогнозовано посіли такі області, як Київська, Львівська, Дніпропетровська, Полтавська. Високі значення індексів змінних компонентів забезпечили таким регіонам, як Вінницька, Волинська, Хмельницька, високі місця у загальному рейтингу поруч з регіонами-лідерами – Київською та Львівською областями. Низькі місця, а за більшістю компонентів – найнижчі, посіли такі потужні області, як Луганська та Донецька. Такі результати оцінки, на нашу думку, ще раз підтвердили виправданість композиції кількісних і якісних показників, а також врахування оцінок незалежних організацій поряд з даними офіційної статистики.

6. Методичне та організаційне забезпечення системи моніторингу регіонів має базуватися на такому: організація системи моніторингу – має бути заснована на колаборації державних і незалежних інституцій з активним залученням громадськості; в основу моніторингу конкурентоспроможності регіонів мають бути покладені такі етапи: (1) визначення переліку показників моніторингу; (2) надання, збір та обробка показників моніторингу; (3) розрахунок інтегрального показника; (4) ранжування регіонів; (5) прийняття типових рішень; збір та обробку індикаторів моніторингу доцільно проводити за такими періодами: короткостроковий – щомісячний моніторинг; середньостроковий – щоквартальний моніторинг; довгостроковий – щорічний моніторинг; важливим етапом проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів має стати формування та прийняття типових рішень, на основі яких можуть бути сформовані коротко-, середньо- та довгострокові програми покращення відповідних складових і програми покращення рівня конкурентоспроможності регіону. У межах дисертації визначено суб'єкти робочої групи з моніторингу конкурентоспроможності регіонів, їх основні функції.

7. На основі взаємозалежностей між економічними процесами, що впливають на формування конкурентоспроможності більшості регіонів, було визначено, що найчастіше найбільш впливовими є такі параметри, як доходи місцевих бюджетів; середня номінальна заробітна плата; кількість господарюючих суб'єктів; наявний дохід населення; капітальні інвестиції на одну особу; демографічне навантаження на населення у віці 15-64 роки; поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища; вантажообіг автомобільного транспорту; щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям; забезпеченість населення житлом; зайняте населення. За результатами кореляційно-регресійного аналізу побудовано 24 адекватні моделі прогнозування конкурентоспроможності областей. Для 5 регіонів-лідерів і 5 найгірших регіонів за рівнем індексу регіональної конкурентоспроможності апробовано методику встановлення топ-точок підвищення їх конкурентоспроможності (на основі результатів кореляційного аналізу індикаторів компонентів конкурентоспроможності та ВРП на одну особу), яка є основою для визначення пріоритетів регіональної політики територій.

8. Запропоновано напрями вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності регіонів шляхом використання механізму реалізації конкурентних переваг регіону на основі результатів моніторингу його компонентів. Цей механізм є процесом, що спрямований на досягнення цілей

конкурентоспроможності і розглядається не як одноразова, а як серія безперервних, взаємозалежних дій – функцій управління, у межах системи інформаційно-аналітичного забезпечення процесу моніторингу конкурентоспроможності регіону і прийняття управлінських рішень. Під механізмом реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності запропоновано розуміти систему, що забезпечує досягнення головної мети регіональної конкурентоспроможності – підвищення рівня життя населення шляхом забезпечення оптимальної реалізації потенціалу регіону з врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку під впливом ефективних управлінських рішень регіональних органів влади.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. У наукових фахових вітчизняних виданнях, що включені до наукометричних баз даних:

1. Бутусов, О.Д. (2017). Європейські підходи до оцінювання конкурентоспроможності регіонів. *Проблеми системного підходу в економіці*, 6(62), 57-64.(0,65 др.арк.) (Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus).
2. Бутусов О.Д. (2017). Моделювання цільових індикаторів конкурентоспроможності регіонів України. *Економіка і менеджмент*, 12 (74), 21-29. (Журнал індексується в наукометричній базі РІНЦ) (0,6 др.арк.)
3. Бутусов, О.Д., & Андришин, В.П. (2017). Вітчизняні методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 4 (126), 52-56 (0,5 др.арк.) (Особистий внесок автора полягає в оцінці та системному аналізі вітчизняних підходів до оцінювання конкурентоспроможності регіону, (0,4 др.арк.)). (Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus).
4. Бутусов, О.Д. (2018). Базові компоненти конкурентоспроможності регіонів України. *Причорноморські економічні студії*, 27 (0,88 др.арк.). (Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus).
5. Бутусов, О.Д. (2018). Моніторинг та оцінка відкритості регіонів України, як ключової компоненти їх конкурентоспроможності. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 18, 63-72. (0,65 др.арк.). (Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus).
6. Бутусов, О.Д. (2018). Сучасні підходи до розуміння сутності конкурентоспроможності регіону. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 33-37. Львів. (0,59 др.арк.). (Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus).

Публікації в зарубіжних виданнях:

7. Butusov, O., Andrysyn, V. (2016). Innovative approaches to the regional development in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(2), 4-9. (0,77 др. арк.). (Особистий внесок автора полягає в аналізі основних інноваційних підходів до регіонального розвитку в сучасних умовах та обґрунтуванні необхідності застосування їх на практиці (0,5 друк.арк.)).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Бутусов О.Д. (2017). *Пріоритетність компонентів оцінювання конкурентоспроможності регіонів Європейського Союзу*. Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери, Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Чернігів : ЧНТУ, 17-20 (0,25др.арк.).
9. Бутусов, О.Д., & Бондаренко, В.М. (2017). *Сучасні виклики моніторингу та оцінки конкурентоспроможності розвитку регіону*, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору». Київ, 117-119 (0,12 др.арк.) (Особистий авторський внесок полягає у визначенні проблем моніторингу конкурентоспроможності регіону (0,09 др.арк.)).
10. Бутусов, О.Д. (2018). *Інформаційно-організаційне забезпечення системи моніторингу регіонів*, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки». Ужгород: Карпати. 51-55 (0,1 др.арк.).
11. Бутусов, О.Д. (2018). *Зв'язок ключових індикаторів регіональної конкурентоспроможності із характеристиками соціально-економічного розвитку регіону*. Теорія і практика сучасної науки (частина I), Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ.: МЦНД, 12-14 (0,16др.арк.).
12. Бутусов О.Д. (2018). *Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів*, Матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції "Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення", 28 Взято з <https://drive.google.com/file/d/1A7zEgcbzq3hJWdfweLvMenKvU2Ti6yc6/view> (0,1 др.арк.).

АНОТАЦІЯ

Бутусов О. Д. Моніторинг конкурентоспроможності регіону. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород, 2018.

У дисертації узагальнено науково-теоретичні, методичні і прикладні засади моніторингу конкурентоспроможності регіону. Досліджено та систематизовано вітчизняні підходи до моніторингу конкурентоспроможності регіону та його законодавче забезпечення в Україні. Обґрунтовано можливості застосування у вітчизняній практиці європейського досвіду моніторингу розвитку регіону на конкурентних засадах. Досліджено стан і динаміку розвитку регіонів України за базовими та змінними компонентами регіональної конкурентоспроможності. Розроблено методичний підхід до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності регіонів, здійснено його апробацію для регіонів України та побудовано карти конкурентних переваг регіонів. Сформовано методичне та організаційне забезпечення системи моніторингу конкурентоспроможності

регіонів. Побудовано та розраховано економіко-математичні моделі прогнозування показників конкурентоспроможності регіону як основи прийняття стратегічних управлінських рішень. Запропоновано вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності регіонів шляхом створення механізму реалізації конкурентних переваг регіону на основі результатів компонентного моніторингу його конкурентоспроможності.

Ключові слова: моніторинг, конкурентоспроможність регіону, карта конкурентних переваг, індикатори, змінні компоненти, базові компоненти.

SUMMARY

Butusov O.D. Monitoring of the Regional Competitiveness. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of the Candidate of Economic Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 08.00.05 – Development of Productive Forces and Regional Economy. The State Higher Institution «Uzhhorod National University», the Ministry of Education and Science of Ukraine, Uzhhorod, 2018.

The scientific-theoretical, methodical and applied principles of formation and monitoring of regional competitiveness are generalized in the thesis. The author's approaches to understanding the essence of regional competitiveness and main factors influencing it are analyzed. It is substantiated that the competitiveness of the region is a dynamic phenomenon that constantly varies under the influence of various factors and needs constant monitoring.

The domestic and foreign approaches to the essence and monitoring of the competitiveness of the region are studied and systematized. The legislative support of monitoring socio-economic development in Ukraine is analyzed and the conclusion is made about its imperfection as to the necessity of defining a system of monitoring indicators, which should provide the opportunity for comparative analysis and systematic monitoring of the level of development of Ukraine's regions.

The possibility of applying the European experience of monitoring of the regional development into Ukrainian practice on a competitive basis is substantiated. Based on the fact that only several economic or social indicators can not fully reflect the competitiveness of the regions, as well as their comparison with other territories, while using the index method for estimation allows for a comprehensive assessment of the competitiveness.

The state and dynamics of the regional development in Ukraine are investigated by basic and variable components, and the integrated estimation of their competitiveness is carried out. The author's methodology for monitoring the competitiveness of the regions provides for division of indicators into the following components: infrastructure and accessibility of the region; economic efficiency of production potential; human capital; openness of the region; management; innovations. A total of 105 indicators for 31 groups were surveyed. The analysis of the regions of Ukraine showed that, in general, a part of the studied components of their competitiveness has not improved within analyzed time horizon, while the interregional differentiation has intensified within the limits of certain selected criteria.

The integrated assessment approach of the competitiveness of Ukrainian regions

is suggested, which is based entirely on the use of economic and mathematical methods of research with the maximum use of indicators that have the statistical base necessary for conducting calculations and available from official sources of state statistics.

As a result of ranking regions due to the results of the integrated assessment of the competitiveness of the regions of Ukraine, the highest places in the ranking for the majority of the basic components were Kyivska, Lvivska, Dnipropetrovska, and Poltavska regions.

Methodological and organizational support of the system of monitoring of competitiveness of regions is formed. It is determined that the organization of the system of monitoring of the competitiveness of regions should be based on the cooperation of state and independent institutions with active involvement of the public. The principles, stages, and periodicity of the monitoring of the competitiveness of regions are substantiated. The formation and adoption of managerial decisions, on the basis of which short-, medium- and long-term programs for increasing the level of competitiveness of the region can be formed, should be an important stage in effective monitoring of the competitiveness of the regions.

The economic-mathematical models of forecasting the indicators of competitiveness of the region as the basis for making strategic management decisions are constructed and calculated. The correlation-regression analysis of the influence of regional competitiveness indicators on the GRP per person made it possible to identify the most influential factors. For the 5 regions-leaders and the 5 regions-outsiders (according to the level of the Regional Equity Index) the methodology for establishing "top-points" of the supremacy of regional competitiveness is made.

It is recommended to solve the problem of increasing the competitiveness of the regions by creating a mechanism for realizing the competitive advantages of the region on the basis of monitoring its competitiveness. This mechanism of realization of the competitive advantages of the region should be a process in which activity aimed at achieving the goals is considered not as a one-time, but as a series of continuous, interrelated actions - management functions, within the system of information and analytical support of the process of monitoring the competitiveness of the region.

Keywords: monitoring, competitiveness of the region, components, a map of competitive advantages, monitoring indicators, integral assessment, mechanism of implementation of competitive advantages.

**Підписано до друку 05.11.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Умов. друк арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. 217.
Приватна друкарня ФОП Зейкан М. м. Ужгород. вул. Капушанська, 82 а
тел.: +380(050) 86 96 851**